

Naar betere overheidsbrede benutting van satellietinformatie

Synopsis advies aan de Interdepartementale Commissie Ruimtevaart

Aanleiding en probleemstelling

De laatste jaren komt er steeds meer satellietinformatie vrij en gratis beschikbaar; met name door het (verder) operationeel worden van de grote EU-programma's rondom aardobservatie en satellietnavigatie (respectievelijk Copernicus en Galileo). Deze satellietgegevens en -diensten bieden op verschillende (beleids)terreinen vele toepassingsmogelijkheden op mondiaal en Europees niveau, maar zeker ook op nationaal niveau. Door het substantieel toenemende aanbod van continue en hoge kwaliteit satellietinformatie, is de tijd rijp om het innovatiepotentieel van deze satellietgegevens te verzilveren.

Daarmee wordt deels invulling gegeven aan de toezegging uit de nota Ruimtevaartbeleid¹ om, naast het beleid dat gericht is op de bouw van de ruimte-infrastructuur (bijvoorbeeld de Nederlandse deelname in programma's van het Europese ruimtevaartagentschap ESA voor de bouw van satellieten en raketten), ook aandacht te geven aan het beleid gericht op het gebruik van door deze ruimte-infrastructuur gegenereerde informatie.

Probleemstelling

De overheid is zich in het algemeen onvoldoende bewust van de potentie van beschikbare satellietdata voor het efficiënter en effectiever inrichten van verschillende overheidsprocessen. Door het innovatiepotentieel en de meerwaarde van satellietdata beter te benutten, kan een groter rendement worden behaald op de gedane investeringen in de ruimte-infrastructuur. Dit gaat echter niet vanzelf. Op vele vlakken liggen uitdagingen of barrières - zoals op wettelijk, technologisch en (organisatie)cultureel gebied - die overwonnen moeten worden. Ook moet er rekening gehouden worden met eventuele risico's op het gebied van veiligheid, privacy en afhankelijkheid.

Er dient om te beginnen meer bekendheid te worden gegeven aan en bewustwording te komen voor de toepassingsmogelijkheden van satellietinformatie, zodat potentiële (overheids)gebruikers weten waarvoor zij deze gegevens kunnen gebruiken. Kennis delen en samenwerken is een essentieel onderdeel hierin. De mate waarin de verschillende overheidsdiensten reeds gebruik maken van deze mogelijkheden en de snelheid waarin nieuwe mogelijkheden worden geïmplementeerd, loopt uiteen. Dit is een factor waarmee binnen het formuleren van een generiek (overheids)beleid voor het gebruik van satellietinformatie rekening gehouden moet worden.

Het introduceren van nieuwe methodes en werkwijzen binnen een bestaand systeem kan lastig zijn. De organisatiecultuur speelt een belangrijke rol en men kan minder bereid zijn nieuwe mogelijkheden en toepassingen te omarmen ("...hebben we het dan tot nu toe niet goed gedaan?"). Verder kan er weerstand ontstaan doordat de betrokken processen niet alleen een mogelijk positief, maar ook een negatief effect op veiligheid of privacy kan hebben of omdat er mogelijke financiële risico's zijn. Dit vraagt om toepassingen die zich hebben bewezen, terwijl er op (nog) niet alle gebieden business cases beschikbaar zijn.

¹ Nota Ruimtevaartbeleid 2014-2020, TK 24 446, nr. 55

Advies

Belangrijk voor de realisatie van een betere benutting van satellietdata, is het creëren van bewustwording bij potentiële gebruikers over de mogelijkheden die het gebruik van satellietdata biedt. Een middel hiervoor is het organiseren van de dialoog tussen overheid, bedrijfsleven en de kennisinstellingen.

Met behulp van business cases of pilots kan bekendheid worden gegeven aan het gebruik van satellietinformatie, waarbij middels innovatiegericht inkopen tot deze goede voorbeelden kan worden gekomen. Dit kan consequenties hebben voor de middelen voor innovatiegericht inkopen van (geo-) informatiediensten door overheden.

Ook zal het doorvoeren van aanpassingen in wet – en regelgeving mogelijk nodig zijn om binnen overheidsprocessen optimaal gebruik van die diensten en gegevens mogelijk te maken. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om Europese regelgeving (zoals monitoring in het kader van het Plattelandsontwikkelingsprogramma onder het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid), maar ook op het gebied van veiligheid en milieu zal – gezien de potentiële risico's – gekeken moeten worden naar de bestaande regelgeving.

Van groot belang is ook de laagdrempelige toegang tot de satellietdiensten en –gegevens, omdat daarmee het gebruik zo weinig mogelijk belemmerd wordt.

Om te komen tot een overheidsbrede optimale benutting van satellietgegevens worden de volgende stappen voorgesteld:

- 1) Organiseer een proces van vraag- en behoefte-articulatie bij de huidige direct betrokken departementen (EZ, IenM, BZ, VenJ, Defensie, OCW) voor de definitie van de departementale (geo-)informatiebehoefte waarbinnen satellietgegevens mogelijk meerwaarde hebben.
Hierbij dient aandacht te zijn voor de mogelijke noodzaak om wet- en regelgeving en overheidsprocessen dusdanig aan te passen dat het benutten van de meerwaarde van satellietinformatie mogelijk wordt;
- 2) Zorg dat de behoeftes van de verschillende departementen samenkomen en dat hierin zoveel mogelijk synergie wordt verkregen;
- 3) Bevorder ontwikkelingen in het bereik van de toepassingen van satellietdata (inclusief de value-adding sector). Ook hiervoor zijn onder andere goede business cases en pilots nodig;
- 4) Zorg dat de andere overheden (provincies, waterschappen, gemeentes, als ook veiligheidsregio's) kunnen aanhaken en de potentie van het beter benutten van satellietdata kunnen ontdekken/omarmen. Benut hierbij de ervaringen van voorlopers binnen deze organisaties;
- 5) Veranker het domein van satellietinformatie binnen het complete domein van geo-informatie en ontsluit de vraaggestuurde geo-informatiediensten en –gegevens (ook) via de nationale geo-informatie infrastructuur;
- 6) Geef burgers en bedrijven laagdrempelige toegang tot de geo-informatiediensten en –gegevens, inclusief de satellietdata, die publiek eigendom zijn. Dit bevordert het optimale (her)gebruik van met publiek geld gefinancierde data en modellen (6.2);
- 7) Zet (meer gestructureerd) in op het bepalen van de agenda in Europees en internationaal verband zodat satellietgegevens, -diensten en –infrastructuur worden gerealiseerd die zoveel

mogelijk aansluiten bij de Nederlandse behoeftestelling. Streef hierbij naar een optimale integratie/harmonisatie van de Europese en nationale aardobservatiediensten;

- 8) Zorg in de context van betere benutting van satellietdata voor een goede dialoog tussen vraag en aanbod door: 1) je, daar waar nodig, als lead customer op te stellen, 2) zorg te dragen voor een laagdrempelige ontsluiting van de diensten en data, 3) te werken aan een goede aansluiting van het onderwijs bij de arbeidsmarkt, 4) deze sector te helpen zich internationaal te positioneren en 5) ervoor te zorgen dat publieke aardobservatiediensten niet marktverstrend werken.

Verdere uitwerking van de stappen (aanpak)

Stappen 1-4 kunnen vorm worden gegeven door het organiseren van een proces van overheidsbrede vraagsturing.

Stappen 5 en 6 kunnen verder gebracht worden door satellietinformatie in publiek eigendom gratis publiek beschikbaar stellen.

Om tot stap 7 te komen is het van belang om zowel in Europees als in breder internationaal verband gestructureerd de Nederlandse agenda en inzet te bepalen.

Voor effectieve bewerkstelling van de geadviseerde dialoog uit stap 8, moet er gekeken worden naar de uitwerking van verschillende regelingen en instrumenten die hiertoe ter beschikking staan (waaronder het traject van innovatiegericht inkopen en een eventuele verbreding van de kennisnetwerkenregeling). Tevens is de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt van belang, alsmede het zorgen voor goede randvoorwaarden, waaronder adequate standaarden en wet- en regelgeving die rekening houdt met het borgen van de privacy van burgers.

Concrete acties

Navolging van het advies en de geformuleerde aanpak, vraagt om de volgende vervolgstappen:

- 1) Stel per departement een coördinator "Betere benutting satellietinformatie" in. De invulling hiervan zal naar eigen inzicht door de verschillende departementen worden bepaald. Gezien haar expertise zou NSO departementen kunnen ondersteunen.
- 2) Initieer een departementale satellietdiensten- en -datacatalogus en streef naar optimale synergie tussen deze departementale catalogi. NSO zou hier een rol in kunnen vervullen;
- 3) Zet het onderwerp "betere benutting satellietdata" als vast onderwerp op de ICR-agenda;
- 4) Kom met goede en aansprekende business cases, voorbeelden en/of pilots. Verleng en intensiveer hiertoe de regeling *Innovatiegericht Inkopen Satellietdiensten en -data*, verleng en verbreed de *Kennisnetwerkenregeling* en monitor of het bestaande instrumentarium toereikend is;
- 5) Stel het Nederlandse handelingsperspectief voor Copernicus en voor Sustainable Development Goals op;
- 6) Voer een eerste analyse uit naar de aansluiting vraag en aanbod van goedgeschoolde arbeidskrachten binnen het domein satellietinformatie uit;
- 7) Betrek het GI-beraad en andere partijen in het geo-informatiedomein bij het verankeren van het domein van satelliet-informatie binnen het domein van geo-informatie en diens nationale infrastructuur.